

LESOPARK KOKONÍN
HISTORICKÝ PRŮZKUM

3

OBSAH:

Identifikační údaje	2
Cíl práce	3
Stručný popis přírodních podmínek	3
Vývoj území	4
Vývoj do 18. století	4
Vývoj v 19. století	6
Vývoj od počátku do 20'let 20. století	8
Vývoj od 20' do 40'let 20. století	12
Vývoj od 40' let 20. století	20
Hodnocení objektu	24
Rešerše podkladů	25
Použité podklady	29
Přílohy	31
Výpovědi pamětníků	
Mapová příloha	
Fotografická příloha	
Schéma vývoje území	

IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE:

název lokality: Kokonín u Jablonce nad Nisou

název objektu: Lázeňský les a park v Kokoníně

názvy nejbližších ulic: Kavanova, Na Svahu, Jasanová, Lyžařská

číslo parcely: 800/1

zadavatel: Město Jablonec nad Nisou

zpracovatel: Ing. Tereza Vokurková *Tereza Vokurková*

typ průzkumu: sběr a rozbor historických pramenů

dobu zpracování: prosinec 2008/10.březen 2009

CÍL PRÁCE:

Cílem bylo shromážďení co možno největšího množství podkladů dokumentujících vývoj parkově upravené lokality v Kokoníně u Jablonce nad Nisou a na základě rozboru těchto podkladů vytvořit představu o tomto vývoji a kulturně-historické vyhodnocení zkoumaného objektu.

Součástí je také prostorové vymezení historických i současných hranic tohoto zahradně-krajinářského díla, jakož i jeho (funkční) identifikace. Hlavním předmětem zájmu je vývoj území na parcele 800/1 k. ú. Kokonín.

Tento elaborát je zpracován především za účelem získání podkladů k rekonstrukci parku. Bude teprve součástí samotného návrhu rekonstrukce, nakolik se navrátí lokalita do původního stavu a které informace se využijí například pro naučnou stezku.

Záběr nástinu vývoje krajinných souvislostí může mít také využití pro uvážení možnosti napojení parku na krajinné systémy, na něž plynule navazuje, protože je lesopark ve větším měřítku významnou součástí krajiny (i dálkových pohledů, známých již z dob historických fotek).

Práce je duševním vlastnictvím autora.

STRUČNÝ POPIS PŘÍRODNÍCH PODMÍNEK:

Lokalita se nachází v nadmořské výšce zhruba 550 m n m, na jižním svahu údolí řeky Mohelky. Klimaticky se jedná se o mírně chladný region ČR s poměrně vysokým úhrnem srážek.

Místo je na rozhraní fylitových hornin a granitu. Zvětralinový plášť výše položené žulové zvětralinou byl soliflukcí přemístěn na fylitové podloží. V místě se nachází hnědé půdy. Místo je půda zamokřená a nachází se zde přirozené vývěry spodních vod na rozhraní dvou hornin s odlišnou propustností.

VÝVOJ ÚZEMÍ:

Vývoj do 18. století

Původní přírodní les byl pravděpodobně porostem jedle bělokoré (*Abies alba*) a buku lesního (*Fagus sylvatica*) jako hlavních dřevin. Přimíšen byl v menší míře smrk ztepilý (*Picea abies*). V místech, kde prosakovala voda, pak spíše převažovaly smrky s jedlemi nad buky.

V lese byly roztroušeny žulové kameny soliflukčního původu. V podrostu rostly pravděpodobně kyčelnice, svízele a zlatohlávky.

Na dně zamokřeného údolí v bažinatém pobřeží říčky Mohelky, ve které plavaly mihule potoční, se dařilo spíše olším (*Alnus incana* a *Alnus glutinosa*) a smrkům (*Picea abies*), ojediněle i břízám (*Betula pendula*) a jeřábům (*Sorbus aucuparia*).

2. polovina 12. století

Les musel být dobrým útočištěm mnoha druhů zpěvných ptáků, které asi od 2. poloviny 12. století odchytili číhaři z nedalekého Hradešína, ale i ostatnímu ptactvu a zvěři, kterých bylo ve zdejší divočině dostatek.

Celá lesnatá krajina původně patřila jakožto součást rozsáhlého pohraničního hvozdu českým knížatům, později králům (Jenč, In: Mackovčín et al., 2002).

První mýtina v mase lesa byla vyklesána v temeni údolí, na místě dobře viditelném z Hradešína. Podél Kamenného potoka při nejstarší dochované cestě, která vedla ze Železnobrodská do Jablonce, zde totiž byla založena původní osada Kokonín.

13.- 16. stol.

Rozsáhlý a neprostupný les začal být od středověku postupně kácen. Dříví z něho sloužilo zejména jako palivo pro sklárny, které v okolí vznikaly, nejbližší v nedaleké Huti. Na některých místech pak znovu samovolně dorůstal.

Vlastníkem lesa se postupně stala šlechta, která se vytvořila z původních knížecích a později královských správců pohraničního území. (Jenč, In: Mackovčín et al., 2002)

Dál v údolí na jihozápad se pod českou osadou Kokonín začali někdy kolem druhé poloviny 16. století usazovat přizvaní německy mluvící kolonisté. Dvě sousední vesnice v údolí se tak pro odlišení začaly nazývat Malý a Velký Kokonín.

Noví kolonisté si stavěli usedlosti na dně údolí podél obou bažinatých břehů Mohelky, které přeměnili na louky a pastviny pro dobytek. Mýtiny lesa ve stráních si rozdělili na protáhlé lánové pluzžiny a ustavili mezi sebou dědičné nájemné právo. Skalnaté hrboly hřebenů svírajících údolí zůstaly zalesněny.

Nejprve bylo potřeba z orné půdy odstranit kameny. Velké balvany byly odvalovány na kraj úzkých pozemků a na nich pak teprve mohly být pěstovány obiloviny (žito a oves), len a později i brambory.

Tak se generace po generaci velké i menší kameny hromadily podél polí v remízcích a na mezích a na konci osady také podél hraničního lesa mezi Velkým a Malým Kokonínem. Les tenkrát zasahoval až po Mechový potok stékající ze sedla hřebene pod Vrkoslaviciemi a táhl se údajně až k potoku Kamennému. V západní části lesa se dodnes dochovaly nahromaděné kameny.

V druhé polovině 16. století získala obec od vrchnosti les výměnou za pozemky, na nichž vrchnost strategicky vybudovala vodní náhon a mlýn, přičemž dřevem z lesa byla obec povinna udržovat haťovou cestu podél Mohelky do Pulečného. (Scheybal, 1998).

Od té doby už byl místní les mezi Velkým a Malým Kokonínem vždy obecním, (později státním).

17. a 18. stol.

Obecní les byl nadále využíván jako zdroj dříví, nejvíce jako paliva a staviva, kterého bylo stále více potřeba, neboť mezi přibývajícím osadníkům od druhé pol. 17. století začala pronikat domácí sklářská výroba. Téměř v každé domácnosti se zušlechťovalo duté sklo (Anonymus, Scheybal, 1998, Kuča, 1997).

Přes les vedla na jih vozová cesta z Vrkoslavice, která byla tehdy hlavní spojnici mezi sídlem maloskalské vrchnostenské správy a Jabloncem (Scheybal, 1998).

Obě vsi se postupně rozrůstaly. Domy byly bez hospodářského zázemí a kupily se volně po obou stranách silnice a později stoupaly i výše do svahu. V 17. století již původně samostatný Malý a Velký Kokonín splynuly (Kuča, 1997).

Velký nárůst nezemědělské zástavby spadá především do druhé poloviny 18. a první poloviny 19. století (Kuča). Místní obyvatelé se skrze sklářské zakázky leckdy dostávali do kontaktu s „velkým“ světem.

Například povědomí o lázeňství měli již koncem 18. století, veskrze přes místního faktora Johanna Kittela, který prodával jejich zboží ve známých lázeňských místech, nejčastěji v Mariánských a Františkových Lázních. Vyráběli pro něho upomínkové zboží „na přání“, na které ryli nebo malovali lázeňské budovy, prameny, přírodní scenerie, jména a „pamětní“ nápisy. (Scheybal, 1998)

Snad i v jejich lese se nacházelo dost pramenů, ačkoli ne teplých ani minerálních, ale pouze takových, na kterých se hodí ponechat les, neboť by zde na rozmáčené půdě nebylo vhodné stavět příbytky (Pleticha, 2005).

Lesem však vedla nejdůležitější dopravní osa maloskalského panství, a tak na kraji lesa před stoupáním do kopce zřídili drobná Boží muka, stejně jako nad samotným lesem nedaleko prameniště Mechového potoka ve vrkoslavickém sedle byla roku 1735 postavena kaple svatého Jana Nepomuckého, u které bylo roku 1751 zřízeno čtrnáct zastavení křížové cesty (Scheybal, 1998).

Vývoj v 19. století

Stará cesta kolem vrkoslavičké kaple byla do třicátých let 19. století hlavní dopravní osou maloskalského panství. Když byl roku 1833-35 ve Vrkoslavicích vybudován druhý panský pivovar, byla tato cesta odkloněna na rozhraní kokonínského a vrkoslavičského katastru tak, aby směřovala přímo k němu (Scheybal, 1998; Dorčíková, 1994, Anonym, nedatováno).

Systém cest ve zdejší krajině lze vyčíst ze staré mapy, jejíž podoba se však dochovala pouze na nedatované staré fotografii (I). V lomení dnešní ulice Na Svahu a Dělnické snad již existovala důležitá křižovatka cest, které vedly do Jablonce západně i východně od Bártlova vrchu.

Mnohem přesněji dokládá podobu území v polovině 19. století mapa Stabilního katastru obce Kokonín a obce Vrkoslavice (II, III) z roku 1843.

V místech pod kaplí sv. Jana Nepomuckého ve Vrkoslavicích, poblíž prameniště Mechového potoka se rozprostíraly louky hraničící s lesem na severozápadě.

Zalesněné jižní úbočí kokonínského údolí se nazývalo „Pod vrkoslavičskou hranicí“ (*Unter der Seidenschwanzer Grenze*). Západní hranice lesa se táhla podél Mechového potoka místy jako dnes. Podél jeho kraje vedla cesta, za níž byl již jen úzký pruh luk a patrně za ním teprve lán pole navazující na dřevěné usedlosti umístěné níže v údolí.

Na jihu, jihovýchodě až východně les dosedal na zalučňené pozemky, které se soustředily do blízkosti vodních toků. Také na jihu sousedil s loukami, na kterých stála dřevná stavení, která tehdy v Kokoníně převažovala.

Severovýchodně lesní porost postupoval po úpatí kopce až ke skalám Bártlova vrchu. Jeho úpatí bylo rozděleno na vícero pozemků, takže jej mohlo vlastnit více různých majitelů, kdežto obci pravděpodobně náležely pouze dvě rozsáhlejší parcely pod těmito pozemky.

Lesem původní rozlohy vedly dvě hlavní cesty, které se křížovaly v místě zvaném „u Pyramidy“ na hranici katastrů obcí Kokonín a Vrkoslavice. Přibližně po vrstevnici vedla k úpatí Maršovického kopce tzv. stará cesta z Jablonce přes Maršovice a dál na Železnobrodsko. Od křižovatky šikmo dolů a záhy po spádnicí vedla lomená cesta, která je souhlasná s dnešní ulicí Na Svahu.

Ojediněle lze v lese pozorovat kamenná či cihlová stavení.

V roce 1934 popsal starosta Kittel kokoníský les v polovině 19. století takto (s. 11 a dále):

„....Krom obecního lesa toho času ještě téměř původního rozsahu obklopovala obec lesnatá pohoří a v obci samotné se nacházelo mnoho stromů i křovisek.

Pověštinou se obecní les rozprostíral až po okresní silnici k Rychnovu, místy ji přesahoval.

Jako je tomu dnes, i tenkrát západní hranici obecního lesa tvořila cesta, která vede z Jasanové uličky vzhůru k Vrkoslavicím. Obecní les tenkrát ale zasahoval až k hlavní silnici k Rychnovu, kde tenkrát ještě nestával dům č. 191, a táhl se dále až k domu č. 171 a nad ním vedoucí pěšinou až k domu č. 135 a do ulice Na Svahu.

Nad touto pěšinou mezi domy č. 135 a 115 bývala čtyřúhelníkovitá mýtina o rozloze jednoho jha a 846 čtverečných záplat, kterážto byla přidělena škole pro potřeby učitele. Dodnes je tato „školskou planinou“ nazývána.

Od domu č. 162, který stojí v ulici Na Svahu na úrovni horního okraje „školské planiny“, se obecní les táhl přímo k okresní silnici u školy a dosahoval až k sousednímu potoku.

Za školou, v místech, kudy dnes vede tramvajová jízdní dráha, vedla původně od horní její zákruty až po ulici Na Svahu pouze jedna pěšina.

Cesta jízdní dráhy vedoucí dále k Vrkoslavcům bývala pak z obou stran až po okraj tímto lesem zarostlá a stromy zakrytá tolik, že cesta pod nimi zůstávala v noci zcela skrytá....

...Od hranice s Rychnovem až k hornímu Kokonínu se vine samotnou obcí podél Mohelky husté stromořadí, podobně k Maršovcům. ...“

Pozn. Dorčíková (1994) zmiňuje, že na účely hřiště z části lesa bylo vyčleněno a předáno učiteli 0,9 ha.

V návaznosti na stavbu pardubicko-liberecké železniční trati byla lesem vybudována v letech 1857-1860 tzv. jablonecko-hodkovická silnice (Anonym, nedatováno). Tato silnice dodnes tvoří hlavní osu Vrkoslav a celého Kokonína.

Kittel dále popisuje, že dnešní Dalešickou ulicí vedla od domu čp. 302 ke Kittelovu domu čp. 106 alej z pyramidálních topolů, která za jeho domem k okresní silnici pokračovala jako jírovcová.

V roce 1870 byly pořízeny nejstarší fotografie zachycující území dnešního parku (1, 2, popř. 3, 4, 5, 6). Záběr by pořízen z polí nad topolovou alejí.

Převážnou většinu svahu pokrýval les, v jehož průseku je vidět v horní části křižovatku cest na hranici katastrů Vrkoslav a Kokonína, u níž stával památník zvaný Pyramida, zřízený po roce 1866, který byl do dnešní polohy přenesen až později, v roce 1903 (Dorčíková, 1994).

Od Pyramidy se sestupovalo úhlopříčně do lesa, kde se cesta napřímila a vyvedla poutníka ve spodní části k drobné sakrální stavbě, snad k Božím mukům. Po levé straně této cesty vedly stožáry elektrického vedení. Snad se jednalo o vozovou cestu, po které byly převáženy sudy piva v létě na vozech a v zimě na saních.

Lesní porost byl poměrně nestejnomyerný. V místech dnešního parku rostla převážně smrková vyspělá kmenovina, která byla poměrně hustá, stejnověká, zhruba třicetiletá. Nej hustší byl les na východě, kde snad byly místy přimíšeny i jiné dřeviny. Západně od kmenoviny postupně odrůstala mladší dvacetiletá až desetiletá tyčovina, tyčkovina a mlazina. Prostřední jihozápadní část parcely porůstaly nálety smrků a bříz, zřejmě přibližně pět let následně po velkoplošném odlesnění.

Les byl postupně na různých místech obnažován. Na fotografiích školy (7, 8, 9, 10) je vidět, kam až zasahovala zhruba třicetiletá smrková kmenovina na jihovýchodě. Na první z fotografií (9) je zachycena budova školy po dokončení a za ní jsou složeny klády z lesa, který jí ustoupil. Na východě les zasahoval až ke stavením Malého Kokonína.

Po druhé polovině 19. století nedocházelo k nějakému výraznějšímu kácení. Zostřovaly se pouze hranice lesa, neboť se již zástavba prudce rozvíjela a o pozemky byl větší zájem. Jak původní mlazina postupně narůstala, porost se stával vyšší a kompaktnější. Koncem 19. století tak zde stál již poměrně vysoký a přesně vymezený les (11, 12).

Vývoj od počátku do 20 let 20. století

Na počátku 20. století byl les uprostřed kokonínské zástavby zajímavě urbanisticky využit. Podél svažité cesty (dnešní ulice Na Svahu) byla navržena přepychová ulice, která dodnes podle některých názorů patří k nejzajímavějším částem Kokonína (např. Strnad et al., 2002), jako by se chtěl Kokonín vstříc novému, pohnutému století odít do nového městského pláště! Ulice secesních vil s prvky historismu zasazená do příjemného lesního prostředí dostala přímo název „Vilová“ (*Villengasse*), dnes ulice Na Svahu.

lázeňství

Na přelomu 19. a 20. století v Kokoníně vzkvétá podnikání a místní obyvatelé stále bohatnou. Podle dobového adresáře většina obyvatel podnikala v pasířství, případně ve sklářství. Kokonín také opakovaně usiluje o statut městyse (Scheybal, 1998).

Možná pod vlivem okolních prosperujících lázeňských lokalit jako byly Lázně Paseky (Nový, 2007) nebo i pod vlivem přednášek světoznámého německého léčitele a propagátora svébytného lázeňského učení Sebastiana Kneippa roku 1893 v Jablonci (Křížek, 2002) se objevuje pokus podnikat v Kokoníně v lázeňství. Snad mělo být současně projevem reprezentativnosti sídla navenek, které chtělo zapůsobit i na samotného císaře Františka Josefa I., který přes Kokonín odjížděl na rychnovské nádraží ze své návštěvy Jablonce 24. června 1906 (Nová, 2007).

O tom, že se lázeňský statut podbízel panovníkovi, svědčí i to, že byl nejvýznamnější z pramenů nazván po samotném císaři Františku Josefu (*Kaiser Franz Josef Quelle*) a další, snad také realizovaný, byl pojmenovaný podle císařovny Alžběty (*Kaiserin Elisabeth Quelle*). O druhém ze jmenovaných pramenů se však dochovala pouze zpráva ve vlastivědě Finkeho (Haupt, korespondenční sdělení, 2009).

Bližší okolnosti o lázeňství v Kokoníně nejsou příliš jasné.

Podle pamětníků, jejichž rodiny byly v Kokoníně usazeny již před druhou světovou válkou a podle dalších zdrojů byly lázně provozovány v budově čp. 293.

Klein (nedatováno) popisuje dům čp. 293 jako vilu Endler na vyvýšeném pozemku a datuje její vznik do roku 1905. Popisuje, že vilu obklopovala parkově upravená zahrada, která byla užívána jako „sluníci a koupací zařízení“.

Dobová fotografie (46) této budovy je v SOkA Jablonec nad Nisou datována rokem 1908 a je popsána jako vila Franze Peukerta.

Strnad et al. (2002) popisuje na fotografii (38) personál slunečních léčebných lázní z renesanční vily čp. 293, ve které po první světové válce provozovala lázně paní Sofie Rösslerová.

Rodina Rösslerů byla podle pamětníků v Kokoníně také poměrně rozšířená. Po přelomu století Johann Rössler postavil další z nejhonosnějších vil v Kokoníně, ve které jsou dnes umístěny třídy tzv. horní školy.

V Adresáři Kokonína z roku 1908 je uveden Rudolf Posselt, snad lazebník (*Bäder u. Zuckerbäder*), žijící v Kokoníně v domě čp. 123.

Zatím není známo, o jaký typ lázní se jednalo. Podle některých autorů (Strnad et al., 2002) byly v Kokoníně sluneční léčebné lázně a léčivé účinky byly připisovány i zdejší pramenité vodě.

Součástí lázeňského pobytu byly vycházky do lázeňského lesa, ve kterém byly vývěry pramenité vody. Vycházkový okruh později vedl kolem tzv. kašny na náměstí k Císařskému prameni a dále kolem výletní restaurace do druhé části lesa, kde se návštěvníci mohli napít z pramene Zlatého, Mechového či Ulbrichova, případně si snad na kruhovém plácku vyslechnout hudební představení.

lázeňský les

Podobu lázeňského lesa zaznamenává plán z roku 1908 (IV).

Lázeňské úpravy lesa byly zřejmě provedeny současně s budováním vil v ulici Na Svahu, snad v souvislosti se zaváděním vodovodu do těchto vil, stejně jako s budováním kanalizace, která umožňovala podmačené území zastavět.

Na plánu z roku 1908 (IV) jsou již vyznačeny hranice ochranného pásma vodního zdroje. Později byl v tomto místě postaven vodojem. Snad byl postaven v místě přirozeného vývěru spodních vod.

V mapě (IV) jsou zaznamenána stanoviště pramenů, propojených navzájem pěšími stezkami. Ačkoli jsou tato stanoviště vývěru vod nazývána „prameny“ (*Quelle*), pravděpodobně se jednalo o zajímavě architektonicky ztvárněné fontány, jejichž voda byla jímána v jiném místě. Tímto místem mohlo být prameniště využíváno jako zdroj vody pro okolní domácnosti, do nichž byla voda vedena vodovodními řady v několika směrech a přebytečná voda byla využívána formou těchto vodních hříček. Teprve terénní sonda by mohla ověřit, jaký byl v lese skutečný systém hospodaření s vodou.

Architektonické úpravy pramenů jsou v mapě (IV) zachyceny poměrně realisticky. Zatímco Zlatý pramen (*Gold-Quelle*) vytékal ze svislého tektonického prvku, Mechový a Ulbrichův pramen (*Moos-Quelle, Ulbrich-Quelle*) byly upraveny do formy vodotrysku.

Zmíněný Pramen císaře Františka Josefa (*Kaiser Franz Josef-Quelle*) byl z těchto pramenů upraven nejdůstojněji. Byl umístěn na kruhovitém prostranství uprostřed lesa u cesty nejen pro pěší, ale snad i pro vozy. Přístup od hlavní cesty k vývěru pramene je v mapě zdůrazněn.

Stežku pramenů propojenou lesními pěšinami ještě doplňoval pamětní dub (*Gedenk Eiche*), umístěný na rozcestí pěšin. Podle Kleina et al. (nedatováno) stál před pamětním dubem pamětní žulový kámen s tabulí s nápisem „Pamětní dub k 10. výročí trvání německého buršáckého spolku v Kokoníně 1905“ („*Gedenk-Eiche Zum 10. Jahr Bestande des Vereines Deutsche Burschenschaft in Kukan 1905*“, která byla po roce 1945 odstraněna.

Zatím není zcela prokazatelné, podle čeho dostaly pramenité úpravy své názvy. V případě Ulbrichova pramene se zřejmě nejedná o doslovný překlad křestního jména Oldřich (Strnad, 2002), nýbrž spíše o pojmenování podle některého z významných příslušníků rodiny v Kokoníně v té době poměrně rozšířeného příjmení.

Z významných osobností tohoto příjmení v té době vynikal například Franz Ulbrich, představený obce, August Ulbrich, akademický malíř, Johann Ulbrich, učitel a hudebník, Franz Ulbrich, majitel nedaleké sklárny, Augustin Ulbrich, místní soudce. (Dorčíková, 1994, Strnad et al., 2002, Klein, nedatováno)

Franz Ulbrich byl hostinský a představitel obce (zastával rychtářskou funkci), pod jehož vedením se v roce 1862 rozhodlo kokonínské obecní zastupitelstvo ke stavbě kaple, aby v ní mohl být důstojně umístěn zvon. Základní kámen kaple sv. Antonína Paduánského v Kokoníně byl položen 15. července 1862. Klein, nedatováno, Dorčíková, 1994)

Hostinec Františka Ulbricha byl nejstarším hostincem v obci, jehož součástí byl od roku 1865 první samostatný sál ve vsi, později kuželna a velká veranda a konaly se zde červnové kokonínské pouti o svátku patrona zdejší kaple Antonína Paduánského. (Strnad et al., 2002)

Akademický malíř **August Ulbrich z Kokonína** navrhl vnitřní zařízení kaple svatého Antonína Paduánského v Kokoníně a namaloval pro ni oltářní obraz –pseudoreliéfní malbu svatého Antonína Paduánského. Malíř bydlel v domě čp. 50 v Kokoníně, kde bydlel i jeho příbuzný či blízký přítel malíř Simm. (Klein, nedatováno)

Na tzv. Ostrém rohu na hranici Kokonína a Vrkoslavic stával v domě čp. 180 jednak hostinec „U pyramidy“, jednak nedaleko v domě čp. 228 stávala částečně na území Vrkoslavic a částečně na území Kokonína bývalá sklárna Franze Ulbricha. Hostinec byl nazván podle pomníku, který byl postaven v roce 1874 na památku obětí válečného roku 1866 a měl podobu žulového obelisku, lidově zvaného pyramida. (Strnad et al., 2002)

Johann Ulbrich, učitel v letech 1836-74, zakladatel školní kroniky, od roku 1844 vedl v obci hudební život. Sám hrál na mnoho instrumentů a roku 1850 založil v Kokoníně hudební soubor „*Liedekranz*“. Jeho vlastní podobizna je údajně k vidění v muzeu.

stavební vývoj území

Za bohatou fotografickou dokumentaci z přelomu století se zasloužil kokonínský fotograf a malíř Franz Simm (Dorčíková, 1994). Les byl v té době již dobře vzrostlý, třiceti až čtyřicetileté dřeviny již téměř dosahovaly své největší výšky. Jako v předchozím období byl převládající dřevinou smrk, zejména v pásu podél severní a východní hranice parcely 800/1, zatímco v jihozápadní části byly poměrně hojně přimíšeny břízy a snad případně i jiné listnaté dřeviny, které ovšem nelze na černobílých fotografiích snadno rozeznat.

Důvodem, proč se v rozrůstající zástavbě spojujících se vsí zachoval na jižní výslunné stráni les, mohly být přírodní podmínky, zejména zamokřenost stanoviště (Pleticha, 2005). Zástavba území proto vyžadovala dokonalejší technické řešení odvodnění pozemků.

Velkolepý urbanistický návrh se začal naplňovat pravděpodobně někdy mezi lety 1900 a 1902. , kdy byla v kompaktní hmotě lesa vysekána mýtina (dnes na pozemcích domů čp. 315, 321, 294). V té době již byla postavena výrazná budova obecního domu (*Markt-Gemeindeamt*) čp. 271, pravděpodobně postaveného někdy kolem 1900 (Klein, nedatováno).

Na fotografiích (13, 14, 15) je vidět, jak se postupně zvětšovala mýtina, na které postupně ubývala i skupinka ponechaných stromů. Mýtina se rozkládala vlevo od dnešní ulice Na Svahu a pod domy čp. 263 a 269 a zasahovala přibližně po východní okraj dnešního parku.

Na nejstarší z této série fotografií (13) je vidět, že se cesta v ulici Na Svahu budovala postupně odspodu. Na nedokončeném horním tmavším úseku cesty se objevují klikaté světlé skvrny. Snad by se mohlo jednat o stékající vodu.

Nalevo od ní se ovšem rýsuje v lese tenkrát zřejmě nově vybudovaná cesta či lesní pěšina, souběžná s ulicí Na Svahu. Její trasa se shoduje s trasou přímé cesty, která vede na téměř soudobé mapě (IV) svahem nahoru k pamětnímu dubu (*Gedenk Eiche*). Dokonce se zdá, jako by byla cesta něčím lemována, snad keři.

Teprve na poslední z této série fotografií (15) prosvítá dále vlevo od této lesní cesty ještě nová kruhovitá mýtinka, která se nachází v místech, kde tentýž plán (IV) značí kruhové prostranství na cestě, která vede svahem dolů spíše klikatě a nahoře vychází až v severovýchodním rohu parcely. V okolí tohoto prostranství byla poněkud větší koncentrace bříz (17). Pokud se v té době již konaly v lese koncerty, muselo to být právě na tomto kruhovém prostranství, které bylo největší ze všech zpevněných ploch ve vycházkovém lese (IV).

Na této a podobných fotografiích není patrné, zda byl pamětní dub již v té době vzrostlý strom či zda se jednalo o mladou výsadbu (13-23).

Mýtina na fotografiích (13, 14, 15) odrývá jednak cesty, které jsou přibližným pokračováním dnešních ulic Dělnické a Žižkovy, obě dodnes vymezují území tzv. parku. Na mýtině jsou dále znatelné drobné světlé skvrnky, snad se jednalo nejen o pařezy, ale částečně místy asi o kameny, kterých zde ale poměrně mnoho není.

Lesní porost je smrkový, ve spodní části jsou patrné břízy v poměrně velkém zastoupení. Porost smrků již lze odhadovat na čtyřicetiletý, břízy cca dvacetileté.

Pod šikmou přípojkou ulice Na Svahu je již pouze zatravněný svah, cesta je zde lemována menšími stromy s kulovitými korunami.

Nad lesem poblíž kaple sv. Jana Nepomuckého je vidět Wenzelův dům a snad i drobná zastavení křížové cesty. Vpravo nad lesem je pak vidět Ulbrichova sklárna (napůl na

katastrálním území Vrkoslavíc, napůl na katastrálním území Kokonína). Les zasahuje takřka až téměř pod ní.

Ještě dříve než však byla postavena jediná vila v úseku ulice Na Svahu přímo nad obecním úřadem, byly dostavěny domy pod horní úhlopříčnou částí této ulice. Po jejich dokončení v jejich blízkosti ještě nebylo zřízeno žádné zahradnictví (16).

Mezi první dvě vily u lesa patřily domy čp. 292 a 294. Pro ostatní vily v ulici byl les mýcen až později. Teprve když byly postaveny první dvě vily, bylo zřízeno zahradnictví o kousek výše nad vilami (19). Podle pamětníků udržovalo předzahrádky těchto honosných vil (68, 69). V Adresáři Kokonína z roku 1908 je uvedeno zahradník (*Gärtner*) Josef Jäger, žijící v domě čp. 217.

Budova lázní v domě čp. 293 byla dostavěna dříve než první vila v ulici Na Svahu (17, 18). V té době ještě nedaleko obecního úřadu postávala Boží muka (17). V tomto období byla položena základní síť cest v lázeňsky upraveném parku, která se téměř celá dochovala dodnes.

To, že se na plánu (IV) ani na fotografiích z roku 1900-1908 (13-27-) neobjevuje žádná mýtina v místě jezírka, dokazuje, že v té době ještě neexistovalo. Zhruba po dvaceti letech své existence mohla vyvstat potřeba vodovod opravit, a tak došlo k vybudování jezírka nejspíš při úpravách v roce 1924.

Po dokončení staveb byly holé okraje lesa za zahradami nových vil opět zalesňovány mladými smrkovými sazenicemi (22). V té době již byl pomník zvaný Pyramida obalen textilií a připraven k transportu. Horní přístupová cesta je vymezena plotem.

Podle popisu alba dobových fotografií byly vily ulice Na Svahu kompletně dostavěny již v roce 1904 (23). Nové domy v ulici jsou honosné vily, jejichž věžičky kouzelně vyčnívají nad hustý les, jímž jsou sevřeny. Podobné věžičky mají další jedinečné vily v Kokoníně, které v době svého zrodu většinou stály v blízkosti lesa a jejichž věžičky nad smrkovou zeleň čnely jakoby naschvál.

Za budovou obecního úřadu byl vymýcen i pruh lesa nad Dolní ulicí. Shora z lesa do dnešní Dolní ulice ústila cesta, kterou se přímo došlo k tzv. Pyramidě.

památný kámen Antona Horna

Památný kámen Antona Horna byl do lesa usazen patrně až dodatečně, roku 1909, proto není na plánu (IV) zaznamenán. Ačkoli příjmení „Horn“ bylo po přelomu století v Kokoníně také poměrně časté. Adresář z roku 1908 udává pouze Antona Horna žijícího v domě čp. 242, s uvedením povolání pasíře (*Gürtler*). V Adresáři Kokonína z roku 1900, který je ještě psán ručně, jsou u jména Antona Horna uvedeny číslice 35 242.

Víme, že Anton Horn (44, 45) byl jednu dobu představený sdružení pasířských mistrů, které se ustavilo již v roce 1884 (Dorčíková, 1994).

vodojem

Také vodojem byl zřejmě vybudován později. Dochovala se pouze část plánu (101), která je popsána českým písmem, což by bylo za Rakouska-Uherska v sudetoněmeckém prostoru málo pravděpodobné.

Podle Vrbaty (2008) byl dvoukomorový betonový vodojem vybudován v první polovině 20. století. Území vodojemu bylo ohraničeno oplocením o rozměru 13,0 x 30,0 metrů. Vrbata předpokládá, že byla kapacita vodojemu doplňována vodou z nedalekých vrkoslavických pozemků, která do vodojemu stékala přes sběrnou jímku v rohu oplocení vodojemu.

Vývoj od 20' do 40' let 20. století

rok 1923

V roce 1923 už se asi počítalo s územně plánovacími změnami ve středu obce, kde byla vykáčena celá východní parcela obecního lesa. Rozsáhlá mýtina na fotografii (49-52) odkrývá při detailním zobrazení vnitřní uspořádání lesa. Jednak zde vidíme cesty ohraničující les (tj. dnešní Dolní a Dělnická ulice), jednak vnitřní diagonální cestu lesem, v jejímž středu se vyskytoval tzv. Císařský pramen, orientovaný k pohledu z cesty, tedy jihozápadně. Významná křižovatka cest byla v místech dnešního napojení Dolní ulice na Rychnovskou. Od dnešní křižovatky ulic Žižkovy a Na Svahu směrem k Císařskému prameni také vedla nepatrná pěšinka.

Poblíž Císařského pramene byl ponechán strom, který byl, jak se zdá, spíše listnatý. Na pasece byly také ponechány zbytky lesního pláště z několika listnatých dřevin, souběžně odsazeného od Dolní ulice.

Při pohledu na paseku je zvláště patrné, že se na povrchu objevuje poměrně značné množství kamenů a balvanů.

Snad některá z těchto světlých skvrn mohla představovat i „Císařovnin pramen“ (*Kaiserin Elisabeth Quelle*), o jehož existenci se vedle Císařova pramene (*Kaiser Franz Josef Quelle*) podle informace paní Haupt z musea v Kaufbeuren-Neugablonz údajně zmiňuje Finke ve své Vlastivědě okresu Jablonce (s.176). Snad se mohlo jednat o jednu z výraznějších skvrn, patrnou severovýchodně od pramene Císařova, snad nebyl nikdy zrealizován.

Při detailním pozorování pěšiny vedoucí k Prameni císaře Františka Josefa (50) vidíme, že zhruba uprostřed se cesta uhýbá nějaké prohlubni. Pramen císařovny Alžběty by se tedy mohl nacházet případně i v těchto místech.

Při porovnání dálkových pohledů na parcelu 800/1 pořízených ze stráně na jihu (53-59) lze při detailním průzkumu vysledovat, že již v roce 1923 byla připravena paseka v místě dnešního parku. Není zřejmé, zda byla paseka pro park připravena alespoň částečně již před rokem 1923.

V horní části prosvítá cesta, která vedla po vrstevnici z dnešní ulice Na Svahu. Výraznější cesta se také rýsuje podél západní hranice parcely 800/1.

Zbytek lesa na parcele 800/1 zůstává i v roce 1923 nevytěžený, v porostu se vyskytuje smrk a stále jsou přimíšeny, zejména v dolní polovině parcely, původně náletové břízy. Protože bříza je krátkověká pionýrská dřevina, lze očekávat, že začíná být postupně z porostu vytlačována konkurenčně silnějšími dřevinami, a tak se její zastoupení v porostu začne postupně snižovat.

V horní severozápadní části je zastoupení smrků oproti břízám větší a les se šplhá více vzhůru do svahu směrem k Vrkoslavicím.

Podobně dokumentují lesní porost fotografie pořízené od mlýnského rybníka (60, 61).

Fotografie z roku 1923 ukazuje pohled k lázním (63-64), které byly do té doby patrně stále ještě funkční. Samotný vila byla postavena v příjemném přírodním zákoutí, které navazovalo na cestu na tzv. náměstí s kašnou a dále do vycházkového okruhu v lázeňském lese. V „lesíku“ u vily byly vysazeny cizokrajné dřeviny, zahrada byla vytvořena do terásěk, z nichž byl příjemný výhled po údolí Kokonína. Panorama dokreslovalo zurčení nedalekého potoka, který zvlhčoval vzduch.

rok 1924

Ještě v zimě r. 1924 byla paseka původního obecního lesa ve východní části holá a v jejím prostředku zůstal osamělý Císařský pramen (64).

Další zimní fotografie (65) z téhož roku zachycuje za větvemi listnáčů v popředí stav jihozápadního cípu západní parcely obecního lesa jako neměnný.

V červenci roku 1924 však už dochází k zásadním změnám. Prvopočátkem dalšího osudu východní části obecního lesa je plán (V), který zachycuje způsob parcelace této mýtiny. Namísto původního lesa byl pozemek rozdělen na ulice a stavební parcely. Zástavba měla podle plánu navazovat z východu na ulici Na Svahu.

Z plánu je patrné, kterému pozemku připadne stávající Císařský pramen. Jiný pramen není uveden. Byla založena nová cestní síť, která byla ortogonální. Tak měla zaniknout diagonální spojka křižovatky u Pyramidy s budovou lázní v domě čp. 293.

Jako kdyby byla potřeba zmírnit následky zhoršení životního prostředí obyvatel způsobené odstraněním lesa, bylo rozhodnuto vybudovat na jeho menší ploše park.

Rok 1924 je pro vznik parku zlomovým. Jeho založení úzce souvisí s památkou obětí padlých ve světové válce. Obec se rozhodla postavit v lese důstojný památník, jehož okolí by bylo pietně upraveno. Památník obětem padlým v 1. světové válce snad navrhl architekt Wander z Jablonce (Dorčíková, 1994).

Podle některých pamětníků (např. Sklenářová) se o návrh a realizaci parku postarala nedaleká zahradnická firma, která později dohlížela na odbornou údržbu prováděnou nezávislým zahradníkem-údržbářem.

Existují domněnky, že založení parku podpořily místní okrašlovací spolky, kterých bylo v tehdejší německé pohraničí poměrně mnoho. Na vznik parku měli zřejmě vliv i obyvatelé okolních domů (Pleticha, 2008, ústní sdělení). Podle jiných zdrojů byl park udržován péčí místního okrašlovacího spolku (Strnad et al., 2002).

Údržbový zahradník snad tedy mohl být financován ze sbírek místních podnikatelů, kterým záleželo na životním prostředí.

Podle původního popisu v dobovém albu fotografií víme s jistotou, že základní stavební kámen Památníku byl položen v červenci roku 1924 (72). Práce na pomníku byly hotovy do 3. srpna roku 1924, kdy k němu již byly složeny věnce.

Ze zimy roku 1924 se dochovaly unikátní fotografie zamrzlých vodotrysků (66, 67). Tato hora rampouchů ukazuje, jak vypadá stále stříkající vodotrysk po déletrvajících mrazech. Muselo se tedy s nejvyšší pravděpodobností jednat o vodu, jejíž přítok je přirozený, vodu, která z vyšších poloh přirozeně stéká dolů uzavřenými částmi a v důsledku jevu spojených nádob se pokouší prýštit do výše, kterou měla v horní části. Takový je princip vodotrysku, pokud není použito umělé čerpadlo, které by, jak se možno domnívat, bylo na poměry obecního parku příliš nákladnou a složitou záležitostí.

K tomu, aby se mohly vytvořit v přírodě rampouchy takovýchto rozměrů, je zapotřebí stálý přítok vody, což nejčastěji zajišťují přirozené zdroje, (které „člověka nic nestojí“). Dalším předpokladem tohoto úkazu jsou dlouhotrvající mrazy, které se v našich končinách dostavují nejčastěji většinou v měsíci lednu, nikoli v prosinci.

Podle toho lze soudit, že fotografie byly pořízeny v prvních měsících roku 1924, nikoli v prosinci, tedy v době, kdy park ještě nebyl založen a vodotrysky tedy byly zřízeny v předcházejícím období nezávislém na parkových úpravách, tedy v období lázeňského lesa.

Výška vodotrysků odhadovaná podle těchto fotografií se v obou případech pohybuje kolem čtyř metrů, tedy zdroj vody pro tyto vodotrysky je převýšen asi o čtyři metry nad jejich stanovištěm. Toto převýšení zhruba odpovídá poloze pramenů v lázeňském lese vzhledem k vodojemu.

Určení polohy vodotrysků napomůže pozadí fotografií. Podle něho lze soudit, že se jednalo o dva různé vodotrysky. Dobový popis fotografií v albu uvádí, že se nachází v obecním lese. Jelikož víme, že v roce 1924 byla východní parcela obecního lesa již zcela bez jehličnatých dřevin, ježto byly pokáceny, muselo se tedy jednat o polohu vodotrysků na „naší“ parcele 800/1.

Protože je na této parcele vcelku jednotný směr naklonění terénu, lze usuzovat, že první ze záběrů byl pořízen namířením objektivu směrem na západ, kdežto druhý byl pořízen otočením směrem k východu.

Na první fotografii jsou na pozadí zhruba desetileté až dvacetileté neprostupné borovice, v popředí listnáč a smrk.

Na druhé z obou fotografií lze za smrkovou kmenovinou pozorovat podélné temné pruhy ve sněhu, jimiž jsou pravděpodobně toky proudící vody, která rozpouští sněh. Ještě dále za nimi je pak vidět na pozadí svislý objekt. Za vodotryskem ještě les pokračuje k tomuto objektu minimálně sto metrů na východ.

Vzhledem ke způsobu značení v Plánu z roku 1908 se mohlo jednat o úpravy Ulbrichova a Mechového pramene. To potvrzují vzpomínky některých pamětníků (pí Hynková), podle kterých v prvorepublikovém období parku bylo kdesi dále v lese kromě rybníka zřízeno ještě „malé kruhové jezírko s vodotryskem“ s okrasnými rybami, o které se staral zřejmě zahradník. Detailní stavební úpravy těchto pramenů jsou na fotografii zakryty sněhovou pokrývkou.

Jarní fotografie (68-70) ukazuje jednak ozdobné předzahrádky v ulici Na Svahu, jednak poměrně podrobně zachycuje stezku vedoucí k Císařskému prameni pasekou, na které je značné množství kamenů a balvanů soliflukčního původu.

Další fotografie (71) (podle květů jírovce maďalu zachycená v období května až června) zachycuje zastavení u „kašny na náměstí“, které snad bylo součástí „pramenité stezky“ pokračující dále lesem.

Konečně fotografie z července 1924 zachycuje položení základního kamene pomníku v parku (72). Můžeme mít za to, že tímto dnem byl položen základní kámen i obecnímu parku v místech předtím lázeňsky upraveného obecního lesa.

Na fotografii je vidět, že základním kamenem byl patrně dnešní podstavec pomníku. Terénní úpravy již byly připraveny – vrch, na kterém je památník postaven. Základový kámen je slavnostně ověnčen girlandami.

Zajímavé je popředí fotografie, na kterém je patrný žlab vysypaný kameny či štěrkem. Mohlo se jednat o základovou vrstvu cesty. K vyrovnání spádu bylo zřejmě použito latě. Ornice je upravena a rozhrnuta, lože cesty je cca o 20-30 cm níže než povrch půdy.

Fotografie byla pořízena z východní strany památníku. Na pozadí vidíme smrkový les, který je v dolní části vzdálenější a vyšší, asi 40-50letý, v horní části mladší, kolem 20ti let, a zasahuje blíže k pomníku. V horní části za prostranstvím pomníku jsou také patrné dva listnaté, zřejmě vysazené stromy, snad by se mohlo jednat o duby.

Na fotografii zachycující ulici Na Svahu od jihovýchodu (73-75) lze v pozadí za ulicí pozorovat v parku vyvýšeninu, na které, jak se zdá, je patrný právě pouze základový kámen (75). Cesty v parku jsou již hotové, zřetelná jsou obloukovitá ramena cest k pomníku a spodní podélná cesta vedoucí do lesa. Travní drn až zhruba po úroveň pomníku se zdá být nižší než dál na západ, na pasece směrem k lesu, kde dosahuje zhruba výšky lučního či pasečního porostu. Vlevo na kraji této paseky prosvítá za smrky cosi bílého, obdélného, poměrně vysokého i širokého.

Na východ od ulice Na Svahu je již mýtiny zarostlá vyšší travou. Balvany, na předchozích fotografiích mýtiny tolik zřetelné, nejsou téměř vidět. Na fotografii není vidět Císařský pramen, patrně je z tohoto úhlu pohledu v zákrytu listnáčů, z nichž dva mají kulovitou ozdobnou korunu. Je vidět, že okrajem lesa, z něhož zbylo pouze řada listnatých stromů, vedla stezička až k zatáčce silnice, kde se křížuje dnešní Dolní ulice s Rychnovskou.

Mezi cestou, kterou dnes vede Dolní ulice, a touto souběžnou pěšinou při okraji lesa se nachází obdélný útvar. Mohlo se jednat o památník, studnu či pramen.

Místa jsou na fotografii bílé útvary, které mohou představovat zbytky sněhu. Matoucí je ale plná vegetace rostlin. Snad byla fotografie pořízena po olistění dřevin na jaře, které následovalo po zimě s vysokou sněhovou pokrývkou.

Dvě fotografie dokladují úpravy u Památníku obětem padlým v 1. světové válce (76, 77), zřejmě před dokončením. Přípraven je terén, nejsou ještě dokončeny cesty. V blízkosti památníku jsou postaveny stříhané rostliny v nádobách, tzv. opus topiaris. Snad se jednalo o stříhané vavříny, vždy dva jsou tvarované sloupovitě a dva jsou zapěstované na kmínku s kulovitou korunou.

Na pozadí za pomníkem je před smrky zřetelná cesta jdoucí s kopce dolů, snad diagonálně směrem k pomníku.

Zatímco na fotografii ukazující pokládání základního kamene Památníku je ještě upravený povrch terénní pláně jemně hroudovitý, na těchto fotografiích ukazujících dokončování Památníku se již v pláni objevují první travní drny.

3. srpna 1924 již byl Památník obětem padlým v 1. světové válce patrně dobudován a jsou k němu položeny věnce (78).

Památník byl umístěn na zvýšeném podstavci. Kamenný hranol nesl ze čtyř světových stran černé tabule s vyrytými seznamy jmen synů padlých za vlast. Vrchol v rozích zdobily čtyři koule nesoucí podstavec pro vytesaný vavřínový věnec.

Památník byl umístěn na půlkruhovitém prostranství, přední strana byla rovná, zvýšená žulovým obrubníkem, který byl po obou stranách ukončen kvadratickými žulovými patníky.

K památníku důstojně umístěnému na vyvýšenině vedla zaoblená cestička, která se před prostranstvím pomníku slzovitě rozšiřovala.

U paty pomníku byl zřízen záhon. Postranní patníky sloužily jako podstavce pro květiny v květináčích. Čelem k památníku byly umístěny dvě parkové lavičky.

Na fotografii ještě není zachycena žulová zídka ohraničující apsidovitý prostor prostranství pomníku.

Následují fotografie pořízené od východu od Posseltova kopce (79), při jejichž bližším prozkoumání (80, 81) vidíme, že Památník již byl v parku vztyčen. Také ani na této fotografii ještě není kolem Památníku patrná žulová zídka.

Jižně od vyvýšeniny Památníku se rýsuje ještě další terénní tvar.

rok 1925

Zimní fotografie z roku 1925 (82) dokladuje, že jihozápadní část lesa (vpravo za zástavbou) zůstala nezměněná.

Fotografie pohledu k Maršovcům zachycuje budovu patrně stále fungujících lázní v domě čp. 293 uprostřed lesa (83, 84).

Na fotografii Památníku z roku 1925 (85) je již patrná zídka ohraničující půlkruhovitě prostranství, na kterém je umístěn. V popředí před Památníkem je souměrně vysazený rododendron, v blízkosti cestičky je dále vysazena kulovitá dekorativní rostlina. Po zídce se pnou pruty nějaké rostliny. Vpravo vně od zídky je jakýsi kanál, snad sloužící k odvodňování. U pomníku zůstávají lavičky.

Jihozápadním směrem od památníku se rozprostírá paseka, na jejímž okraji zůstaly ojedinělé břízy.

Terénní úpravy, lože cest a památník v parku byly zřejmě zhotoveny během léta roku 1924, je možné, že bylo s přípravou započato již na jaře téhož roku či dokonce i dříve. Trávník byl s velkou pravděpodobností založen v červenci až srpnu roku 1924. Po založení trávníku byl dokončen povrch cest.

Roku 1925 je již trávník poměrně dobře zapojen. Na podzim 1924 (nebo méně pravděpodobně na jaře 1925), případně později, byly v parku vysazeny rostliny.

Podle Vostřáka (2008, ústní sdělení) a některých dalších pamětníků existovaly či existují seznamy osob, které za sebe v parku vysazovaly „svůj“ strom. Podle pamětníků bylo otázkou prestiže podpořit v parku výsadbu vzácných a ušlechtilých dřevin.

Dochovala se fotografie zachycující park po založení (87). Na pozadí parku se rýsuje pomník, kolem kterého je již vybudována žulová zídka.

Zřetelně je dokumentována síť cest. Cesty jsou mlatové, světlé, odvodněné příčnými zářezy v blízkosti jejich křížení. Obrubníky nelze odlišit. Podél cest jsou umístěny lavičky.

Travnaté partery jsou mírně vypoukle zvýšeny nad úroveň cest. V rozích travnatých parterů v popředí jsou vysazeny trojice rostlin, mohlo by se jednat o jehličnaté a stálezelené výpěstky rostlin (podle popisu pamětníků například kombinace tis, kleč, rododendron, dále například jedlovce). V menší míře jsou patrné i výpěstky listnatých dřevin.

V dolní části parku před původním Zlatým pramenem bylo pravděpodobně nově vybudováno jezírko. Snad bylo vybudováno v rámci plošných terénních úprav. Spodní břehy se zdají být ještě holé, neporostlé a zřejmě i bez skalek. Na jezírku tryská vodotrysk.

Od jezírka na západ je patrná terénní vyvýšenina, patrně osazená kameny, mohlo se tedy jednat o skalku. Jinak je parter parku vcelku plochý.

Paseka za Památníkem je rozšířena více ve spodní části. Terén se zde zdá být také mírně navršený.

Fotografie s pohledem na jezírko v parku (88) poskytuje idylický pohled na parkové zákoutí. Fotografie byla zřejmě pořízena na jaře, snad v měsíci květnu, neboť jsou zřetelné jarní světlé letorosty na vysazených jehličnanech, stejně jako poupata denívek na vytáhlých květních stvolech před rozkvětem.

Podle pokryvnosti trávníku v popředí se lze domnívat, že se asi jedná o období před ujmoutím založeného trávníku, neboť trávník ještě není zcela zapojený a uchycené drny jsou ponechány nepokosené, jak tomu bývá u nově zakládaných trávníků. V jiném případě by se mohlo jednat o místní zdupání trávníku, v tom případě by se jednalo o fotografii mladší datace.

Nad jezírkem stříká vodotrysk do výšky zhruba dvou metrů, což je úroveň horní části hlavního parteru před Památkem. Tryska vodotrysku je stylizována do tvaru skaliska.

Před jezírkem jsou vysazeny dva jehličnany a jedna bříza, tato bříza je upevněna ke kůlu a vespod je mulčována do zřetelné výsadbové mísy. Východní břeh jezírka překrývá skalka, která plynule přechází i na vnější stranu hrázky. Podle tvarosloví a povrchu použitých kamenů se jedná o jednotnou horninu odlišnou od žuly. Prostory mezi kameny skalky jsou monotematicky osázeny denivkami.

V této části byl podle popisu pamětníků vyústěn odtok vody z jezírka, který byl na cestě přemostěn dřevěnou lávkou s patrným zábradlím z březové kulatiny. Před lávkou stály naproti sobě dvě lavičky, jedna s dřevěnými opěrkami, druhá kamenná. Za lávkou vlevo je vyšší porost.

Viditelná spodní část hrázky je pouze zatravněná. Za spodní hrázkou vpravo vyčnívá zadní část kamene Zlatého pramene, který je mírně nachýlený dopředu. "

Západní část jezírka je opět tvořena skalkou. Za tou se skví několik bělostných bříz. Okraj lesa nemá zapěstovaný plášť.

Fotografie pohledu od Pyramidy k Dalešicím (89-91) byla pořízena z horního zkoseného úseku dnešní ulice Na Svahu. V popředí můžeme vidět zahrádky, které se nacházely v ulici Na Svahu naproti zahradnictví. Za zahradami se rozprostírá park. Při detailním pozorování vidíme nalevo od východní části jezírka okrasnou skalku a lavičku. K jezírku vede zleva diagonální cesta. Dál vlevo za cestou je otevřené prostranství.

Napravo od jezírka je opět skalka, která je větší než předchozí, vpravo od ní prosvítá světlý zemní útvar, který se nachází mezi jezírkem a poslední příčnou cestou před pomníkem.

Na fotografii jsou vidět i cesty podélné.

Zbytek lesního porostu na parcele 800/1 zůstává podle fotografií směrem od Dalešic (92-94) v roce 1925 nadále neměnný.

Detailní pohled na park (95) však nese některé nové informace. Na prudší části svahu pod Ulbrichovou sklárnou se rozprostírá temný porost, jehož hranice vede nad vodojemem.

Napravo od něj jsou vidět na svahu pravidelné výsadby ve sponu .

Je patrné, že mýtina parku zasahuje až po vodojem, který prosvítá vlevo. Vpravo od vodojemu vede směrem k Památku diagonální cesta. Samotný Památník je skryt za korunami stromů. Vpravo mezi stromy prosvítá další světlá skvrna neznámého významu.

Detailní pohled na mýtinu s Císařským pramenem ukazuje zbytky balvanů i o, že Císařský pramen v té době ještě existoval.

druhá polovina 20. let a 30. léta 20. stol.

Pro ilustraci byla zařazena i fotografie povodně z 5. června roku 1926 (97).

Soutok Mohelky s Korálovým potokem leží pod východním okrajem parku. Voda z celé plochy parcely 800/1 má tedy vliv na hladinu vody v řece bezprostředně pod tímto soutokem, který sám je v době povodní kritickým místem.

Fotografie shromáždění v parku (98). Pohled na kompozici parku znesnadňuje dav, který čítá přes 500 lidí. Dřeviny jsou několik let po ujmoutí. Jelikož je analyzován výtisk skenu fotografie, nelze některé detaily dobře odlišit. Všechny výpěstky listnatých stromů v parterové části parku jsou zapěstované na kmínek zhruba do výšky dospělého člověka.

U Památku je po obou stranách umístěná lavička.

Předpolí Památku tvoří nakloněný zatravněný svah, v jehož středu je rododendron a po stranách (zřejmě po obou) je listnatý strom vejčité koruny. Vpředu blíže pomníku jsou po stranách drobnější kulovité keříčky cca 40 cm vysoké.

Příčná cesta před Památníkem vymezuje čelo obdélného plochého parteru tvaru mírně nakloněné roviny. Příčná cesta není vidět, protože je zaplněná stojícími lidmi, za nimi je však nalevo v horní části tohoto parteru vidět skupinka asi tří kuželovitých jehličnanů různé výšky.

Pod dolní podélnou cestou vymezující tento parter pokračuje po úroveň příčné cesty trávník, za úroveň příčné cesty je paseka nově a poměrně hustě osázena stejnověkými listnáči.

Na podélném travnatém svahu podél horní hlavní cesty je vysazeno stromořadí. Není to přesvědčivě čitelné, ale až po úroveň příčné cesty před pomníkem se zde patrně střídají stromy s větší vejčitou korunou po jednom (snad lípy) se stromy s menší kulovitou korunou po dvou. Rozestupy mezi stromy jsou 4-5 metrů.

Vpravo za Památníkem byly vysazeny asi 2-3 exempláře stromů s metlovitými korunami spolu s dalšími vzrostlejšími dřevinami ve větších rozestupech. Ještě dál napravo jsou vmíšeny i původní, odrostlejší smrky, s korunou zachovanou až snad k zemi.

Jelikož je možné očekávat, že se lidé stavěli zejména na cesty v parku, lze odhadnout, kterými místy procházela úhlopříčná cesta odbočující z hlavní horní cesty nad Památníkem

Protože není k dispozici mnoho mapových podkladů parku, je na místě vzít zavděk každým byť přibližným podkladem.

Jedním takovým je Přehledová geologická mapa (VII). Pravděpodobně pochází z roku 1930. Byť je v poměrně širokém měřítku M1:50 000 a speciálního zaměření, může potvrdit některé informace získané z jiných zdrojů té doby.

Ačkoli je, co se týče plošných proporcí, v rámci parcely 800/1 značně nepřesná, znázorňuje systém cest na ní.

Zhruba je možno je popsat tak, že hlavní přístupová cesta do parku vedla hořejškem parcely po vrstevnici od lomení ulice Na Svahu. S ní další souběžný vstup vedl z ulice na svahu po vrstevnici po spodním okraji parku. Hlavní vnitřní trasa svahem vedla úhlopříčně parkem a ústila jako první z východu do ulice Jasanové, souběžně vedla cesta západně, na kterou v horní části pod Ulbrichovým pramenem navazoval uzavřený okruh, odkud se bylo možno ještě dostat nad vodojem a k cestě západním okrajem parcely.

Nejpodrobnější půdorysné schéma parku však podává Plán městystu Kokonína (VI). Park byl dispozičně začleněn do pěších tras původního lázeňského lesa. Zvláštním způsobem však znázorňuje dětské hřiště (*Spielplatz*), vynechává kruhové prostranství na diagonální cestě a místo toho vyznačuje čtyřúhelné prostranství vedle ní. Oproti plánu z roku 1908 je tzv. pamětní dub (*Gedenkeiche*) umístěn výše, v uzávěru hlavního parteru parku. Je možné, že tak byl nahrazen původní pamětní dub rostoucí níže, který dožíval.

Na východ od ulice Na Svahu už jsou znázorněny některé domy.

Prázdná mýtina na východ od ulice Na Svahu byla postupně rozprodána stavitelům nových domů, kteří na ní začali stavět. Tím byla snížena urbanistická hodnota zástavby přepychové vilové ulice z přelomu století a také zanikl Císařský pramen a případné další pozůstatky kulturně hodnotné lázeňské úpravy lesa.

Císařský pramen se dnes nachází v místě altánu na pozemku soukromé zahrady a voda z něho mohla být svedena do kanalizace, jak tomu tenkrát obvykle bývalo (Pleticha, 2008, ústní sdělení).

Ale zkáza lázeňského lesa tím ještě neměla být ukončena. Také západní část lesa by pravděpodobně stihl v následujícím desetiletí podobný osud, jako stihl partii východní, přeměněnou zprvu na mýtinu, posléze zastavěnou. To alespoň naznačuje jedna z výkresových příloh Klamtova projektu regulace z roku 1933 (VIII).

Projekt regulace navrhoval úpravy kanalizačního zařízení k odvádění dešťové vody a odpadní vody z domácností a kapacitně počítal i s plánovanou výstavbou ulic a domů, které měly zasahovat (přínejmenším) i na spodní část parcely 800/1 a dále na západ po této jižně exponované kokonínské stráni. Řešený úsek kanalizace se nalézal v délce 673 metrů na okresní silnici vedoucí na Rychnov.

Snad to byla právě kanalizace, která mohla učinit tuto původně zřejmě přirozeně neustále zamokřenou lokalitu obecního lesa na jižní stráni Kokonína zastavitelnou obytnými domy.

Příprava takovýchto změn však trvá i několik let, jak tomu bylo například ve východní části obecního lesa. Ve prospěch zachování lesa však působily vlivy, které tyto počiny zabrzdlily. Mohla jimi být politická situace v předvečer druhé světové války.

V Kokoníně však přetrvává rekreační duch. Ač není místem zmiňovaným v mnoha turistických bedekrech, důkaz přežívání lázeňského živlu je jasně dokladován v příručce Třebického et al. z roku 1937, kde je uvedeno, že byl „Kokonín, tržní obec v pol. okr. Jablonec n. N. s 3000 ob. ...

...Obec leží v údolí na jih vybíhajícím, 550 m n. m., a jest obklopena zalesněnými vrchy. Pro svou klimaticky znamenitou polohu, jakož i pro krásné okolí jest Kokonín vyhledávaným místem pro návštěvníky klid hledající. Mnoho ovocných a okrasných zahrad jest v době květů skutečnou pastvou pro oči a dává obci vzhled zahradního města.

Rozkošné parky s bezprašnými pískovými cestami a lavičkami ve středu místa hodí se velmi k malým procházkám. Pro delší procházky se hodí výletní místa Guttbrunnwarte a Schwarzbrunnwarte, dosažitelná v krátké době. Kokonín jest východiskem do blízkého i vzdálenějšího Jizerského pohoří s nádhernými horskými pochody. Obecní museum se sbírkami lidového umění a průmyslu jest pozoruhodné a dává svědectví o uměleckém smyslu místních řemeslníků, kterým si zajišťují živobytí. ...

...Dobře zařízené lázně a jednoduché přírodní ozdravovny jsou za malý peníz k dispozici. Prvotřídní a čisté hostince zvou k návštěvě. Bezvadné pokoje se zaopatřením nebo bez něho, jsou pro cizince připraveny v každé době. Bližší informace udílí obecní úřad v Kokoníně co nejochotněji; sem buďtež také řízeny všechny dotazy v této věci.“

Vývoj od 40 let 20. století

vývoj od 40 do 60 let 20. stol.

Stav parku z období kolem 2. světové války popisují někteří pamětníci.

V některých detailech se neshodují. Různorodost verzí může být způsobena různými psychologickými jevy např. tzv. vzpomínkovou fantazií, věkem a zájmy pamětníků v době, kdy si upevňovali vzpomínky, ale i možným zkreslením výkladu při vyjadřování či zápisu.

Výpovědi pamětníků jsou zařazeny v přílohové části textu jako doplněk jiných podkladů. Po kritickém zhodnocení mohou poskytnout cenné vodítko a náměty pro další historický průzkum. V každém případě je důležité ověřit jejich pravdivost jinými podklady.

V poválečném období považují pamětníci za poměrně intenzivně udržovaný.

Přehledný plán obce Kokonína (IX) neukazuje výraznější rozdíly plánu městysu Kokonína. Snad omylem je zakreslen navíc příčný vstup z ulice Na Svahu přes soukromou zahradu. Podle uvedení SOkA Jablonec nad Nisou pochází z let 1945-8.

Upomínkové fotografie z roku 1946 (102-105) dokládají, že se v té době byl v parku ještě poměrně hustý trávník. Na fotografiích je vidět různá délka trávního drnu. Neposečený travní porost dosahuje až 40ti cm, posečený extrémně méně, tj. zřejmě jen několik málo cm nad kořenovým krčkem. Snad se jednalo o různé fáze sekání spíše než o různé formy trávníku. Podle fotografií byl trávník druhově bohatý.

Mezi okrasné stromy parku patřily již tenkrát i buky. Ač již není jisté, v které části byly fotografie s pozadím buku pořízeny, zdá se, že se jedná o pestrolistou odrůdu, s výhony s mírnou tendencí k přepadavosti. Buk je zavětvený až k zemi, má tedy téměř keřovou formu.

Krom buku se z dřevin zřetelně objevuje na pozadí i kalina (*Viburnum opulus* cv. *Roseum*) a nejasně keř s tzv. vyholeným spodkem větví –snad netvařec (*Amorpha*) či některá sadová růže (*Rosa* sp.).

Z fotografie skalke u jezírka (106), pořízené roku 1948, není zřejmé, který směr zachycuje. Podle pozadí se však nejpravděpodobněji nejedná o horní břeh, ale spíše jižní nebo západní, případně východní.

Na pozadí je poměrně hustý smíšený porost, ve kterém se objevují břízy, dále smrky, ale snad i borovice.

Ve skalce jsou použity rostliny s čárkovitými listy. Kameny ve skalce dosahují rozměrů přes půl metru.

Ve vodě se objevují také rostliny s čárkovitými listy, které se až dotýkají vodní hladiny. Vpravo nahoře je ve vodě dokonce vidět snad i hejno drobných rybek, pokud nejde o listy rostlin.

V 50 letech 20. stol. se v parku pořádaly oslavy dobových svátků (1. máj, osvobození, Mírové slavnosti). (Pleticha, 2005)

Fotografie malé lyžařky s pozadím východní části hlavního parteru parku (107) byla pořízena den po Štědrém dni roku 1952. V prostředku hlavní osy parteru jsou vidět „stromkové hortenzie“, jak popisují pamětníci. Zleva i zprava jsou souměrně ohraničeny skupinkou dřevin. Výrazná je dominanta jedlovce, úplně vzadu snad buku či dubu.

Fotografie ze zahrady domu čp.321 (108) z roku 1958 zachycuje světelné podmínky východní části parku něco po třiceti letech věku parkových dřevin. Stromy se nachází ve věkovém stádiu, kdy již většinou dosahují téměř konečné výšky. Vzrostlejší parkové dřeviny se nachází ještě v jistém odstupu od zahrad v ulici Na Svahu, takže tato část ještě propouští poměrně dost světla.

Podle pamětníků odděloval park od zahrad pás pámelníku vysázený za tímto původním oplocením. Pámelník se zde místy dodnes rozrůstá.

vývoj od 60 let 20. stol. po současnost

Při pohledu na východní část parku o 11 let později, v květnu 1969, již park dostává vyvinutější dimenze. Fotografie zachycuje pohled k východní části parku (109), zhruba v místech, kde se dodnes nachází *Quercus rubra*.

Na pozadí je zřetelný kmen javoru klen a do zorného pole zasahuje i koruna buku. Dále jsou vidět keře různé výšky. Koruny stromů v parku již poskytují větší přítmí, než jak tomu bylo na předchozí fotografii, ačkoli se nejedná o tentýž záběr.

Na pozadí vlevo se rýsuje dřevěný sušák na seno, před ním snad konstrukce kompostoviště. V trávníku se již vyskytují extenzivní druhy rostlin.

Podle pamětníků přestává být park udržován zahradníkem v 60 letech. V té době se tedy o park dobrovolně starali už jen okolní obyvatelé.

Podle Těžební mapy (X) byl les někdy po roce 1965 vykácen. Jedna ze dvou mýtin se táhla pod východním okrajem parku jižně, další vedla s kopce podél západního okraje parku až ke spodní hranici parcely.

Podle Hanče (1966) byl Kokonín zásobován ve čtyřech vodovodních pásmech. Každé z nich mělo vlastní prameniště i vodojem. Zdrojem vodojemu v parku o objemu 30 m³ byl „zářez v lese studna umčp. 6. a studna před oplocením vodojemu“. Svod procházel loukami a odkyselovací jímkou a s ohledem na možnost pasení dobytka bylo stanoveno ochranné pásmo I. stupně (tj. přístup zakázán). Ochranné pásmo bylo vytyčeno obdélníkem o rozměrech 60x70 m položeného přes a spíše na severozápad od oplocenou plochu vodojemu. Jednalo se také o zrušení „pěšiny“ u vodojemu.

Podle Porostní mapy (XI) Lesního hospodářského plánu z roku 1974 byl do této doby park obklopen lesem, jehož stromy byly i více než stoleté. Jednalo se o kmenovinu, která je na fotografii z roku 1870 (1) zachycena ještě jako pouhý nálet či nárost.

Zbytky pařezů stromů ještě zachycuje fotografie pohledu na dům čp.292 (110) pořízená roku 1966 nebo 1967.

Vlevo na fotografii jsou patrné stromy pozůstalého parku. Je vidět okraj březového háje. Poměrně hustě se rozrůstající keře zasahovaly až ke spodní cestě.

Jak prozrazuje Těžební mapa i název další fotografie z téhož období, tento zákrok si zřejmě částečně vynutily přírodní okolnosti (111).

Ještě v roce 1974 není park zahrnut do Porostní mapy (XI) Lesního hospodářského plánu, tvořil tedy ještě identifikovatelný celek. Také Hubka et al. se ještě v r. 1968 zmiňuje o parku, na jehož území je vlhko.

Les však není zmíněn ani v Rekreačním průzkumu oblasti Jizerských hor a Ještědu provedeného v březnu 1978 (ÚHUL).

Odběr vody z vodojemu probíhal patrně ještě v 70. letech –poslední záznam o mytí akumulací komory je z roku 1974 (Vrbata, 2008). Soudobý správce tohoto úseku udává, že vodojem byl funkční cca do roku 1975-76 (Urban, 2009, ústní sdělení). Zařízení bylo zdrojem poměrně dost velkého množství vody, prameniště se nacházelo ještě ve vzdálenosti zhruba 80ti metrů severovýchodně od vodojemu (Urban, 2009, ústní sdělení).

Vrbata (2008) udává, že podle katastrální mapy z roku 1966 (event. p.č. 15/1 - kat. mapa z roku 2008) měla na parcele č.18 v katastrálním území Kokonín existovat sběrná studna. Z té vedlo potrubí přes odkyselovací stanici do vodojemu v parku.

Vrbata (2008) však předpokládá, že jako zdroj vody pro vodojem byla studna na zahradě parcely č. 253 na katastrálním území Vrkoslavice. Domnívá se tak ze dvou důvodů. Jednak na základě místního šetření, jednak na základě faktu, že jediným dochovaným dokladem, který mu byl k dispozici od jeho investora (SčVaK, detašované pracoviště Liberec), je Rozhodnutí o schválení ochranného pásma vodního zdroje z roku 1966. Studna podle něho byla a dosud je funkčním zařízením s přítokem pravděpodobně z jímacího zářezu a odtokem do odkyselovací stanice.

Na konci 70. let park dostává stále divočejší ráz, jak dokumentuje i pohled na lavičku neurčené polohy (r.1978 nebo 1979) (112), ale v podstatě i všechny další fotografie. Pravděpodobně se jedná o lavičku nad jezírkem v místech, ve kterých pamětníci vzpomínají na skupinku zeravů.

Travní pokryv v těchto místech již začíná olysávat, jeho pokryvnost se na zachyceném stanovišti snižuje již o více než 20%. Bylinné patro je již poměrně zastíněné.

Na dřevinách je znát, že nejsou udržovány řezem.

Okolí kamene jihovýchodně od jezírka (r.1978 nebo 1979) (113) se již mnoho neliší od dnešního stavu. V převážně březovém háji jsou přimíšeny jiné druhy stromů, například buky, v podrostu se ve velkém podílu vyskytují travní druhy.

Na fotografiích jezírka z let 1979-80 (114-116) již vidíme, že se otevřely pohledy z parku do okolní krajiny v důsledku dalšího kácení lesa. Na pasece, která byla vytvořena po roce 1965 již vyrůstá stejnověká, zhruba patnáctiletá smrková tyčkovina. V popředí pozůstaly pouze některé břízy.

Spodní hrázku jezírka, které se zdá být poměrně mělké, zarostly keře.

V místech za vodárnou (117) pozůstal v roce 1979-80 při severním okraji parcely ještě kousek kmenoviny. Po pasece se značně šíří ostružiníky, dále místy i jeřáby.

Na jedné z fotografií západní části lesa (118) je patrné, že byla na pasece v roce 1965 ponechána skupinka listnatých stromů, jednalo se snad o buky, případně o břízy. Smíšená tyčkovina se vyskytovala i na západním okraji parcely 800/1, v místech nahromaděných balvanů.

Na fotografiích jsou zachyceny původní lesní cesty, které jsou mírně zahloubeny v terénu a rozbahněné.

V blízkosti pamětního kamene Antona Horna (121) se nacházely břízy, jejichž řídké koruny umožňovaly vegetaci bylinného patra.

Ještě na fotografiích pohledů od domu čp. 321 (124-128), pravděpodobně z roku 1980, je patrné, jak bylo bylinné patro na hlavním parteru poměrně bujné a s velkou pokryvností.

V blízkosti plotu jsou patrné částečné pozůstatky pámelníkového živého plotu, které se bujně rozrůstají do okolí.

Tyto a některé další fotografie z 80'let při pohledu na park od východu ukazují, že koruny stromů v parku již postupně tvořily poměrně hustý porost, takže již park začínal být v době jejich olistění dosti stinný. Zejména východní část houstne odrůstajícími bukovými a březovými nárosty.

Fotografie z 80'let.

Spodní cesta mezi domy čp. 292 a 294 byla zarostlá (129) a v jejím místě byla vyšlapána pěšina.

Skupina fotografií pořízených v květnu 1982 nebo 83 dokumentuje dobrovolné údržbové práce v parku (132-135). Jak je vidět, zahrnovaly hrabání listí. Veřejně pořádané občasně zkrášlovací akce přestaly být pořádány po r. 1989 (Pleticha, 2005).

Na jedné z fotografií lze v popředí pozorovat zbytek patrně původní lavičky z 20'let. Lavičky novějšího typu patrně v té době asi ještě nebyly nainstalovány.

Nové lavičky však byly zřejmě instalovány ještě do konce 80'let. 20. stol. (Pleticha, 2005).

Podle Porostní mapy Lesního hospodářského plánu z roku 1983 (XII) je již parková část parcely 800/1 zahrnuta do lesního porostu, jehož stáří bylo odhadnuto něco přes 61 let. Nejstarší dřeviny původního lesa, který zde byl ještě před založením parku, se na parcele dochovaly pouze v jejím severozápadním cípu a ujímaly se někdy v době, kdy byly v lese zřizovány prameny, tedy někdy v prvním až druhém desetiletí 20. století.

Fotografie pohledu k Památníku obětem Světové války (136) je zřejmě z roku 1986. Lze na ní pozorovat skladbu dřevin na hlavním parteru před Památníkem. Před jedlovcem se vypínala dvojice dnes již pokácených smrků. Bylinné patro je již sice značně zplanělé, ale stále ještě dobře patrné. V průhledu cesty stálo za terénním valem více bříz než dnes.

Zimní fotografie spodní podélné cesty pod parterem (137) pravděpodobně z roku 1986 na pozadí vpravo zachycuje nepatrný obrys jezírka. Napravo do něj lze rozeznat teplomilnou borovici těžkou (*Pinus ponderosa*). Více vlevo se rýsuje zřetelná silueta jehličnanu. Blíže jsou buky.

Pod parkem je namísto lesa holina se zbytky okrajových bříz.

Při detailním pozorování trávníku (138) pravděpodobně z roku 1986 můžeme zkoumat složení a strukturu původní travní směsi. Na fotografii můžeme pozorovat například jitrocely a lipnice. Dnes se již tento trávník nedochoval téměř nikde.

8.3.1990 bylo požádáno o zrušení vodohospodářského díla, které zahrnuje vodojem v parku a v současné době se jedná o jeho likvidaci (Vrbata, 2008).

U Zlatého pramene byla ještě před několika lety prostá výtoková trubka (Pleticha, 2009, sdělení v korespondenci), od které údajně existuje fotografie. Již před 11ti lety měl však Zlatý pramen zřejmě podobu, jakou má dnes, jak lze soudit podle článku v časopise Patron (viz výpovědi pamětníků: Vrbata, 1997).

V současnosti je celý park i lázeňský les v rozpadu a jejich pozůstatky jsou nečitelné.

HODNOCENÍ OBJEKTU:

Protože existuje velice málo obecně, o to méně utříděných podkladů, bylo nutné využívat i nepřímých informací, z nichž lze vytvořit hypotézy o tomto vývoji.

Navíc úpravy původně zasahovaly na větší území než dnes a jelikož se jedná o území, které tvoří dodnes podstatný prvek krajinného rázu krajiny Kokonína, je do průzkumu zahrnut i letmý vývoj širších krajinných a souvislostí včetně kulturních a socioekonomických vlivů, které ovlivnily vývoj parku (lesoparku).

Jednotlivá období jsou schematicky znázorněna na Schématu vývoje území v příloze.

Nejzajímavější prvky objektu vznikaly po přelomu 19. a 20. století, slohově v období dozrívajícího historismu a secese. Toto období můžeme nazvat obdobím lázeňského lesa. V tomto období vznikly zejména úpravy vývěřů vod, vycházkové trasy cest a zpevněných ploch v lese včetně laviček. Vznikla tak jedinečná a umělecky hodnotná úprava lesa. V současnosti se dochovaly zbytky původního lázeňského lesa pouze na parcele 800/1, kde si zaslouží rekonstrukci.

Období založení parku a úprav má spíše význam společenský a dendrologický. Přestože zde byly vzácné dřeviny a byla zde prováděna intenzivní údržba, jednalo se kompozičně spíše o průměrné dobové úpravy. Mezi umělecky nejcennější částí tohoto celku patří Památník obětím 1. světové války a úprava jezírka. Velice významné jsou některé vzrostlé dřeviny, žel se nedochovaly všechny. Kompozičně zajímavé je také řízené založení březového háje v těsném sousedství parku. Vzhledem k umístění hodnotných dřevin bude zřejmě vhodné dodržet navržené kompoziční osy.

Oba celky se vzájemně prolínají a v současnosti jsou v zuboženém stavu.

REŠERŠE PODKLADŮ:

Provedená rešerše podkladů

Provedená rešerše je uvedena v tabelárním přehledu. Čísla odkazují k číslům podkladů (označena hranatými závorkami) vyjma fotografií, jejichž zdroj je uveden v příloze.

Výslech pamětníků probíhal metodou rozhovoru, při kterém byly pořízeny zápisky a ty byly následně přepsány. Pamětníci již neměli kontrolu nad napsaným textem, takže je možné, že některé informace mohly být špatně pochopeny a interpretovány. Potíž mohou představovat i vyjadřovací schopnosti vypravěčů, kteří používají nesprávnou terminologii. Významnou roli hrají další různé psychologické jevy, které mohly skutečnost od vzpomínek dále zkreslit.

Většinou byly vypravěči používány následující pojmy:

rybník = jezírko,

jezírko = asi Ulbrichův pramen,

hrouda, kopec = grupna,

vodárna = vodojem,

lipová alej = stromořadí podél horní silnice,

barevné mechy = skalničky rostoucí polštářovitě a výrazné květem časně na jaře,

vzácné stromy = okrasné, pestrolisté odrůdy stromů,

skalisko, skála = okrasná skalka,

pomník = Památník obětem 1. světové války.

Zápis vzpomínek pamětníků slouží pouze jako orientační nástroj, všechna tvrzení je podstatné analyzovat, racionálně zhodnotit a především potvrdit a podložit – buďto (nejlépe) podle obrazových pramenů nebo terénním šetřením.

Před vyhodnocením podkladů bylo nejprve zapotřebí provést časové určení období, které dokumentují. V mnoha případech nebylo předem určeno nebo bylo určeno nesprávně. V některých případech se popisy rozcházel.

U fotografií z 19. století a z první poloviny 20. století byla datace určena podle popisu v dobovém albu fotografií, dále byla využívána fakta z uvedených literárních zdrojů a posouzení vývoje dřevin. Jako podstatné vodítko sloužila fakta dle literárních zdrojů zejména například fakta týkající se vybudování, úprav a přesunu pomníku zv. Pyramida (dle Dorčíková, 1994), dostavba školy (dle Dorčíková, 1994), stavba první vily ulice Na Svahu 1902 (dle majitelů), stavba Obecního úřadu (dle Klein, nedatováno). Nutno poznamenat, že ani literární zdroje nejsou přesné vždy.

U fotografií z 2. pol. 20. století byla většinou použita datace podle vlastníků fotografií.

INSTITUTE, SDRUŽENÍ	JEDNAJÍCÍ OSOBA	VYHLEDÁVACÍ HESLO	POSKYTNUTÉ PODKLADY
STÁTNÍ SUBJEKTY			
Archiv Neugablonz		park v Kokoníně	bez odezvy
Informační centrum Jablonec nad Nisou		park Kokonín	11
Isergebirgs-Museum Neugablonz Kaufbeuren	Eva Haupt	obecní park v Kokoníně-fotografie	fotografie, 5
Krajská vědecká knihovna Liberec		park Kokonín	13, 15, 8
Lesy ČR		lesopark, les	aktuální LHP
MK v Jablonci nad Nisou -pobočka Kokonín	Mgr. Marie Posltová	park Kokonín	-
Muzeum skla a bižuterie Jablonec nad Nisou	Mgr. Jana Nová	park v Kokoníně, kokonínští rodáci	1, 2, 9
Muzeum skla a bižuterie Jablonec nad Nisou	Mgr. Petr Nový	krajinomalby Kokonína	-
Národní památkový ústav Liberec	Mgr. Jiří Křížek	park Kokonín, Kokonín	-
Povodí Labe, státní podnik - Jablonec n. N.	Ing. Novotná	podklady k vod. zař. v parku	přehled správcovství toku
Správa lesů MÚ Jablonec nad Nisou	Ing. Rudolf Reichl	park, lesopark Kokonín	aktuální LHP
Státní oblastní archiv v Litoměřicích		park Kokonín	bez odezvy
Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou	Šárka Kubátová (a další)	Kokonín, park, les	fotografie, 17, 23, 27, 29
Stavební úřad MÚ Jablonec nad Nisou	Ing. Alena Nožičková	stavby na parcele 800/1 k. ú. Kokonín	-
Stavební úřad MÚ Jablonec nad Nisou	Jan Ježek	stavby na parcele 800/1 k. ú. Kokonín	-
Studijní oddělení MK v Jablonci nad Nisou	Jaroslava Baumannova	Kokonín, park	1, 2, 14
Studijní oddělení MK v Jablonci nad Nisou	Alena Rozkovecova	Kokonín, park	1, 2, 15
ÚHÚL pobočka Jablonec nad Nisou	Ing. Libor Pěnička	lesopark, les Kokonín	24, 25, 26
ÚHÚL pobočka Jablonec nad Nisou	Martin Jakomiv	lesopark, les Kokonín	12, 24, 25, 26
Úřad územního plánování MÚ Jablonec nad Nisou	Ing. Michaela Smrčková	dokumentace k parcele 800/1 k. ú. Kokonín	-
Vodoprávní úřad MÚ Jablonec nad Nisou	Ing. Marcela Kubíčková	dokumentace k parcele 800/1 k. ú. Kokonín	?
Vodoprávní úřad MÚ Jablonec nad Nisou	Monika Pappová	dokumentace k parcele 800/1 k. ú. Kokonín	-
Vodoprávní úřad MÚ Jablonec nad Nisou	Dana Stehnová	dokumentace k parcele 800/1 k. ú. Kokonín	-
Životní prostředí MÚ Jablonec nad Nisou	Ing. Štěpánka Gaislerová	park	-

INSTITUTE, SDRUŽENÍ	JEDNAJÍCÍ OSOBA	VYHLEDÁVACÍ HESLO	POSKYTNUTÉ PODKLADY
SOUKROMÉ OSOBY			
občan Kokonína	Dana Sklenářová	park, lázně, vodovod v Kokoníně	fotografie, ústní výpověď, 21
občan Kokonína	Eliška Truxová	park v Kokoníně	fotografie, ústní výpověď
občan Kokonína	MUDr. Marie Pobříšlová	park v Kokoníně	fotografie?, ústní výpověď
občan Kokonína	Helena Mandelíková	park, lázně, vodovod v Kokoníně	fotografie?, ústní výpověď
občan Kokonína	Hynková	park, lázně, vodovod v Kokoníně	fotografie?, ústní výpověď
občan Kokonína	Jiřina Štěpánová	park, lázně, vodovod v Kokoníně	ústní výpověď
občan Kokonína	Křivancová	park v Kokoníně	ústní výpověď
občan Kokonína	(anonymy)	park v Kokoníně	ústní výpověď
občan Kokonína	Ing. Jiří Matura	park v Kokoníně, lázně	výpověď, část autorské kroniky
občan Kokonína	Čtíbor Letošník	park v Kokoníně, lázně	fotografie, výpověď
badatel	Dieter Klein	park v Kokoníně	-
původní správce vodojemu	Urban	vodohospodářství	výpověď

SOUKROMÉ SUBJEKTY			
(inženýrství vodních staveb)	Ing. Zbyněk Krupička	vod. zař. v parku	-
(inženýrství vodních staveb)	Ing. Papová	vod. zař. v parku	-
Radek Hnát -Gapa, projekce vodovodů, kanalizací	Ing. Ladislav Vrbata	podklady a k vodohospodářskému zařízení	22
Radek Hnát -Gapa, projekce vodovodů, kanalizací	Radek Hnát	podklady a k vodohospodářskému zařízení	22
SČVaK	Naděžda Nosková	historické podklady k vod. zař. v parku	-
SČVaK, pracoviště Liberec	Ing. František Konopka	podklady a k vodohospodářskému zařízení	22, 6, "řez vodojemem"
SČVaK, pracoviště Vratislavice	Liška	podklady a k vodohospodářskému zařízení	-
SVS Liberec	Ing. René Lengyel	podklady a k vodohospodářskému zařízení	stanovisko záměru
SVS, pracoviště Jablonec nad Nisou		podklady a k vodohospodářskému zařízení	-

INSTITUCE, SDRUŽENÍ	JEDNAJÍCÍ OSOBA	VYHLEDAVACÍ HESLO	POSKYTNUTÉ PODKLADY
SPOLKY			
Dům česko-německého porozumění v Rýnovicích	Jan Laurin	park v Kokoníně	-
Klub důchodců Kokonín	Vyšková	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Brožová	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Šilhán	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Věra Kecllová	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Šafaříková	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Šafařík	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	pí X	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	pí X	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Roháček	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Pitrová	park v Kokoníně	ústní výpověď
Klub důchodců Kokonín	Ederová	park v Kokoníně	fotografie
Spolek Patron	M. Bičičtě	park v Kokoníně	článek pamětníka
Spolek Patron	Milan Poláček	park v Kokoníně	článek pamětníka
Spolek přátel města Jablonec nad Nisou	Václav Vostřák	park, les, Kokonín	3, 4, 7, 9, 10, 11, 18, 19, 23
Spolek přátel města Jablonec nad Nisou	JUDr. Ing. Lukáš Pleticha	park v Kokoníně	fotografie, 23, 28
Spolek přátel města Jablonec nad Nisou	Mgr. Jan Strnad	park v Kokoníně	-
Spolek přátel města Jablonec nad Nisou	Petr Kurtin	park Kokonín	-
Spolek přátel města Jablonec nad Nisou	Otokar Simm	park v Kokoníně	-

Náměty na další rešerši

Zde jsou uvedeny náměty na další průzkum, který přesahuje rámec této práce. Uvedené náměty jsou různě důležité.

Přímý průzkum

-hloubkové sondy

(u některých záležitostech nutno postupovat velice šetrně, možná restaurátorským způsobem):

- vodohospodářské zařízení parku
 - způsob vedení vody z vodojemu a do vodojemu, fungování vodojemu
 - způsob vedení vody k tzv. pramenům a z nich dál
 - způsob odvodnění, drenáž parkově upravených ploch
- poloha cest a zpevněných ploch a použité dobové technologie
 - mocnost a složení vrstev, rozbor použitých materiálů
 - způsob upevnění ohraničujících kamenů
- způsob upevnění kamenných laviček, tzv. pramenů
- případně hydrogeologický průzkum (sondy) včetně dohledání současných a původních pramenišť

-povrchový průzkum

- inventarizace zbytků kamenných laviček
- inventarizace a popis dalších artefaktů a jejich zbytků (poloha tzv. pramenů, památníků a jejich částí)
- inventarizace zbytků pařezů vzácných dřevin, určení dobu jejich výsadby a zániku
- inventarizace stárí stávajících dřevin v parkové části
- rozbor keřového a bylinného patra v parkové části
- případně hydrogeologický průzkum (plošný)

Nepřímý průzkum

- dohledání architektonického návrhu (stavebního projektu) včetně dohledání autora Památníku obětí 1. světové války a úprav pramenů
- dohledání dobových materiálů vodoprávního úřadu, zejména informace o založení a provozu
- porovnání funkce pramenů a vodohospodářského zařízení s analogickými dobovými lokalitami a zařízeními
- dohledání obdoby dnešního územního plánu (zvaného zřejmě *Lageplan*)
- zjištění souvislostí lázeňství na jablonecku s Kneippovou návštěvou v Jablonci
- průzkum budov bývalých lázní, jejich majitelů, případně podklady od jejich bývalých i současných majitelů a provozovatelů a jejich potomků
- dohledání kroniky a informace v ní obsažených (např. znak lázní ap.)
- průzkum pozůstalosti dobové spolkové činnosti v Kokoníně (např. o Okrašlovacím spolku, Spolek ochránců přírody) např. v archívu STIKO ve Vídni
- průzkum činnosti zahradnictví v Kokoníně
- dohledání seznamů osob, které za sebe v parku dosazovaly strom z prestižních důvodů, (informace by mohl mít např. p. Šíkola)
- průzkum dobových významných prací místních rodáků, (např. Oskara Justa, malíře krajiny, Adolfa Rudolfa Weisse, botanika a geologa, Johanna Kittela, vlastivědného badatele)
- podrobnější průzkum textových zdrojů na „německé straně“ včetně výpovědí a rodinné pozůstalosti pamětníků

POUŽITÉ PODKLADY:

Literární a textové podklady:

- [1] *Adresář obce Kokonín. neboli Adres-Buch der Gemeinde Kukan.* Jablonec n. N. (Gablonz): Adolf Schranke, 1908.
- [2] *Adresář pro obec Kokonín. neboli Adress-Büchel für Kukan.* 1900.
- [3] Anonym: *Kokonín.* -text s citací informací od p. Letošníka a pí. Květové.
- [4] DORČÍKOVÁ, L. : *Z historie obce Kokonín. Seminární práce z dějepisu.* –Jablonec nad Nisou: Obchodní akademie v Jablonci nad Nisou, 1994
(použit volný překlad P. Poborského prací Waltera Hoffmanna a Gerharta Stütze, doplněno o text V. Wowkové (ze SOA Jablonec, 1983) a o vzpomínky pamětníků).
- [5] FINKE: *Vlastivěda okresu Jablonec. (Heimatunde des Bezirkes Gablonz.)* s. 176. In: Eva Haupt –korespondenční sdelení. Kaufbeuren-Neugablonz: Gablonzer Archiv und Museum EV, 2009.
- [6] HANČ. *Kokonín-doplňkový vodovod-stanovení ochranných pásem vodovodu v parku, u hřbitova, v zákoutí na Posseltově vrchu a vodovod pro Vrkoslavice.* ONV v Jablonci nad Nisou, 1966.
- [7] HUBKA, J. et al. *Koncepce tvorby životního prostředí města Jablonce n/N.* (elaborát pro potřeby městského národního výboru v Jablonci nad Nisou zpracovaný skupinou odborných pracovníků, Liberec), 1968.
- [8] JENČ, P. *Osídlení.* In: MACKOVČIN, P.; SEDLÁČEK, M.; KUNCOVÁ, J. *Liberecko.* In: MACKOVČIN, P.; SEDLÁČEK, M. *Chráněná území ČR, svazek III.* Praha: Agentura ochrany a krajiny ČR a EkoCentrum Brno, 2002. (s.53-)
- [9] KITTEL, J.: *Kokonín za starých časů. Popis místních poměrů v minulém století.* (volně přeloženo z něm. originálu *Kukan in früheren Zeiten. Schilderungen der Ortsverhältnisse im vorigen Jahrhundert.*) Kokonín: Gesellschaft für Ortsgeschichtliche Sammlung Kukan, 1934. (s. 11)
- [10] KLEIN, D.: *Kaple sv. Antonína Paduánského v Kokoníně.* (přeložil Pavel Pilz)
- [11] KLEIN, D. et al.: *Kulturní památky v německy osídlených historických oblastech Čech, Moravy a Slzeska. Politický okres Jablonec nad Nisou (stav okresu z roku 1930). Díl I. neboli Kulturdenkmäler in den historischen deutschen Siedlungsgebieten von Böhmen-Mähren-Schlesien. Politische Bezirk Gablonz an der Neise (Gebietsstand 1930). Band I.* (dvojjazyčná publikace)
- [12] kol. autorů. *Rekreační průzkum oblasti Jizerských hor a Ještědu.* Pro vnitřní potřebu státních orgánů a socialistických organizací. ÚHUL Brandýs nad Labem, pobočka Jablonec nad Nisou. 1978
- [13] KRÍŽEK, V. *Obrazy z dějin lázeňství.* Praha: Libri, 2002.

[14] KUČA, K.; MLEZIVA, Š.: *Historický lexikon městysů a měst*. Praha: Baset, 2006.

[15] KUČA, K.: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. H-Kole*. Praha: Libri, 1997. (s. 530-532)

[16] NOVÁ, J.: *Návštěva císaře Františka Josefa I. v Jablonci nad Nisou 24. června 1906*. 2007.

[17] NOVÝ, J.: *Historie a současnost podnikání na Jablonecku, Tanvaldsku a Železnobrodsku*. Žehušice: Městské Knihy s. r. o., 2007. (s. 182-185)

[18] PLETICHA, L.: *Parky a parkové zahrady v Jablonci nad Nisou*. Jablonec n. N.: Spolek přátel města Jablonec nad Nisou, 2005. (text poskytl Spolek přátel Města Jablonec nad Nisou, jmenovitě p. Václav Vostřák)

[19] STRNAD, J. et al.: *Jablonec nad Nisou, dobové fotografie*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou, 2002. (s. 117-130)

[20] SCHEYBAL, J. V.; SCHEYBALOVÁ, J.: *Krajem skla a bižuterie*. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě. 1998, (s.147 a dál)

[21] TŘEBICKÝ, J. et al.: *Průručka československé republiky. Čechy*. Praha: Alois Koniček, 1937. (zapůjčeno s laskavým doporučením a svolením pí Sklenářové)

[22] VRBATA, L.: *Vodojem Kokonín 30m²*. Textová zpráva k projektové dokumentaci odstraňovaných staveb. Turnov: Gapa, 2008.

Mapové podklady:

[23] *Plán městysu Kokonína*. (neboli *Ortsplan der Marktgemeinde Kukan*.) M1:6250. Vrkoslavice: Ferdinand Schmidt, pravděpodobně 30. léta 20. stol.

[24] *Prozatímní těžební mapa. Lesní závod Jablonec n. N., Lesní hospodářský celek Jablonec nad Nisou, Polesí Rádlo*. M1:10 000. Podle stavu k 1.I. 1965.

[25] *Porostní mapa. Lesní závod Jablonec n. N., Lesní hospodářský celek Jablonec nad Nisou, Polesí Rádlo*. M1:10 000. Podle stavu k 1.I. 1974.

[26] *Porostní mapa. Lesní závod Nisa, Polesí Harcov, Rádlo, Velké Hamry*. M1:10 000. Podle stavu k 1.I. 1983. Lesprojekt Brandýs nad Labem –pobočka Jablonec nad Nisou

[27] *Plán Kokonína*. M1:1250. 1908. (originál uložen ve fondech Českého zeměměřičského a katastrálního úřadu v Praze Kobylisích)

[28] *Přehledová geologická mapa*. (neboli *Geologische Übersichtskarte des Bezirkes Gablonz a. N.*) autor A. Wasnauer (?). Pravděpodobně z r. 1930. M1:50 000.

[29] *Projekt regulace ulice v Kokoníně. Situace*. (neboli *Projekt zur Regulierung einer Straße in Kukan.Situation*.) M1:1 250. 1933. (SOKA Jablonec nad Nisou)

Fotografické podklady:

(citace zdroje uvedena v příloze)